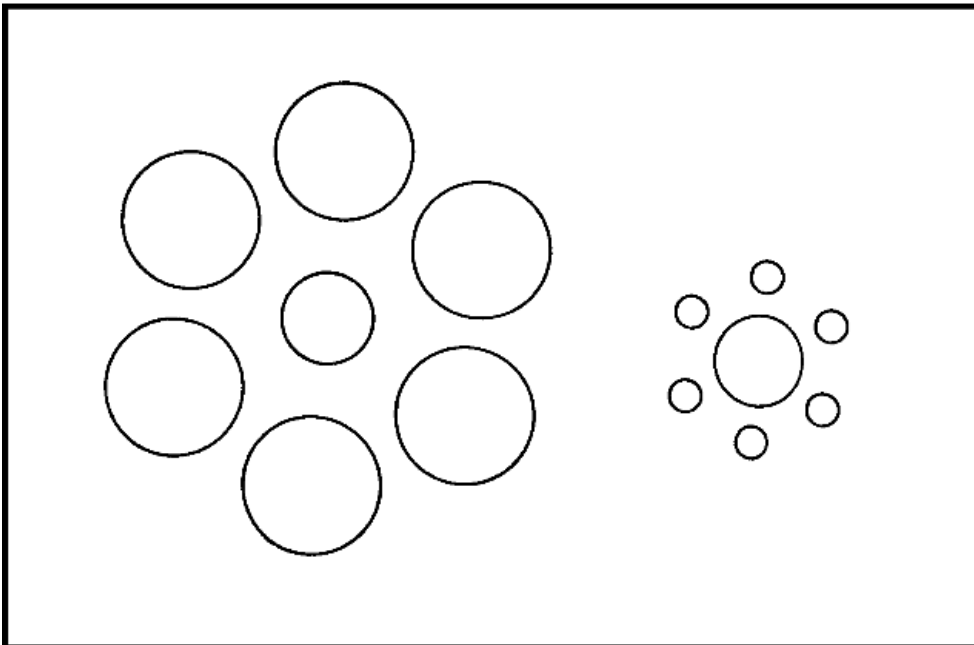

Nota

**Risicomanagement en
weerstandsvormogen**

Gemeente Veldhoven

2022

'Risk is about perception'

d.d. 20 december 2022

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Inleiding	5
1.3 Wettelijk kader	5
1.4 Leeswijzer	6
1.5 Definities	6
2. Doelstellingen	8
2.1 Risico	8
2.2 Beleidsdoelstellingen	8
3. Risicomanagement	10
3.1 Inleiding	10
3.2 Terugblik.....	10
3.3 Het risicomanagementproces	11
3.4 Identificatie van risico's	12
3.5 Risico's samenhangend met verbonden partijen	13
3.6 Analyse en beoordeling van risico's	14
3.7 Beheersen van risico's	16
3.8 Risico's bouwgrondexploitatie	19
3.9 Structurele inpassing in beleid	19
4. Weerstandsvermogen	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Weerstandscapaciteit	21
4.3 Beschikbare weerstandscapaciteit	21
4.4 Benodigde weerstandscapaciteit.....	23
4.5 Weerstandsvermogen	23
4.6 Beoordeling van het weerstandsvermogen.....	24
5. Rapportage	25
5.1 Inleiding	25
5.2 Rapportage aan de raad.....	25
6. Taken en verantwoordelijkheden	26
6.1 Inleiding	26
6.2 Bestuurlijke verantwoordelijkheid.....	26
6.3 Verantwoordelijkheid	26
6.4 Cluster financiën	27
7. Beleidslijnen	28

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Periodiek worden de financiële beleidsnota's geactualiseerd. De laatste wijziging was in 2017. Getoetst is of de nota nog voldoet aan alle relevante wetgeving en nog actueel is. In verband met de leesbaarheid zijn enige tekstuele aanpassingen doorgevoerd.

1.2 Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft voor dat provincies en gemeenten een paragraaf weerstandsvermogen & risicobeheersing opnemen in de programmabegroting en de jaarstukken. Het doel van de paragraaf is de raad een instrument te geven om de beleidskaders voor weerstandsvermogen vast te stellen en om de uitvoering te kunnen controleren. Naast een inventarisatie van de risico's en de weerstandscapaciteit dient deze paragraaf ook het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's te bevatten.

Het opstellen van dit beleid is dus een verplichting, maar in de manier waarop het weerstandsvermogen en risicomangement ingevuld worden, zijn gemeenten vrij. Hiervoor zijn geen richtlijnen vastgelegd. Gemeenten moeten zelf een beleidslijn formuleren over de noodzakelijk geachte weerstand in relatie tot de risico's.

Door het beleid in een afzonderlijke nota Risicomangement en weerstandsvermogen vast te leggen kan de weerstandsparagraaf kort zijn en een dynamisch karakter hebben dat meer gericht is op de controlerende rol van de raad. In deze beleidsnota ligt het accent op die onderdelen van de paragraaf weerstandsvermogen & risicobeheersing die voor meerdere jaren vastgelegd kunnen worden. Verder concentreert deze nota zich op de risico's met financiële gevolgen. Daarnaast bestaan er ook risico's met imago- en tijdgevolgen.

1.3 Wettelijk kader

Volgens het BBV is de paragraaf weerstandsvermogen een van deze zeven verplichte paragrafen. Volgens artikel 11 van het BBV bevat de paragraaf weerstandsvermogen ten minste:

- a. een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- b. een inventarisatie van de risico's;
- c. het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's;
- d. een kengetal voor de:
  - netto schuldquote;
  - netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
  - solvabiliteitsratio;
  - grondexploitatie;
  - structurele exploitatieruimte en
  - belastingcapaciteit.
- e. een beoordeling van de onderlinge verhoudingen tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen

- a. de weerstandscapaciteit, dit zijn de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
- b. alle risico's, waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.

In de toelichting op artikel 11 staat dat er voor de relevantie van risico's en wat tot de weerstandscapaciteit wordt gerekend geen algemeenheid kan worden aangegeven. Gemeenten dienen de capaciteit en de risico's zelf na te lopen en in kaart te brengen. Doordat de risico's die gemeenten lopen, verschillen is het niet mogelijk een algemene norm te stellen voor de omvang van de weerstandscapaciteit van een gemeente. Het is aan de gemeente zelf om een beleidslijn te formuleren over de in de organisatie noodzakelijke geachte weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's.

De 'handreiking duale begroting' van het Ministerie van BZK is een handreiking voor gemeenten om te komen tot een optimale inrichting van de begroting, rekening houdend met de Gemeentewet en het BBV.

Volgens deze handreiking brengt het opnemen van de beleidskaders in een paragraaf het gevaar met zich mee dat de paragraaf al snel het karakter krijgt van een jaarlijkse beleidsnota en uitdijt tot omvangrijke onderdelen, herhalingen bevat en daardoor minder effectief is. De handreiking geeft een alternatief in de vorm van een beleidsnota op het terrein van de desbetreffende paragraaf. Zo'n nota geeft dan bijvoorbeeld ontwikkelingen aan die van belang zijn, uitgangspunten, een visie, een lange termijn aanpak en prioriteiten. De nota is leidend bij het opstellen van de paragrafen.

Dit alternatief heeft onze voorkeur, wat inhoudt dat we dit beleid vastleggen in deze nota Risicomanagement en weerstandsvermogen. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing van de begroting en jaarstukken wordt vervolgens een actualisatie en verantwoording vermeld van het weerstandsvermogen en risicomanagement.

Om de actualiteit van de beleidsnota te waarborgen wordt deze nota elke vier jaar geactualiseerd.

1.4 Leeswijzer

Ten eerste wordt in hoofdstuk 2 gestart met de doelstellingen van risicomanagement. Vervolgens komt in hoofdstuk 3 aan de orde hoe we dit instrument in Veldhoven toepassen waarbij wordt begonnen met een kleine terugblik.

Het weerstandsvermogen wordt behandeld in hoofdstuk 4.

De rapportage komt in hoofdstuk 5 aan de orde en de taken en verantwoordelijkheden in hoofdstuk 6. Tot slot worden de beleidslijnen in hoofdstuk 7 samengevat.

1.5 Definities

Om een goed beeld te krijgen van het beleid voor risicomanagement en weerstandsvermogen, wordt hieronder een aantal kernbegrippen beschreven.

Netto schuldquote. Dit kengetal geeft de schulden van de gemeente aan, in een percentage van de totale baten. Op de schulden zijn de financiële vorderingen in mindering gebracht, behalve de langlopend verstrekte leningen, zoals startersleningen.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen. Hier wordt hetzelfde aangegeven als bij bovenstaande netto schuldquote waarbij de langlopend verstrekte leningen in mindering worden gebracht op de schuldpositie.

Solvabiliteitsratio. Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is om aan de financiële verplichtingen te voldoen. Deze ratio geeft het eigen vermogen uitgedrukt in een percentage van het balanstotaal weer.

Structurele exploitatieruimte. Dit getal geeft aan in hoeverre de structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten.

Grondexploitatie. Dit kengetal geeft de boekwaarde van de bouwgrondexploitatie weer in verhouding tot de totale baten.

Belastingcapaciteit. Bij dit getal worden de OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing voor een gemiddeld gezin opgeteld en afgezet tegen een landelijk gemiddelde. Het landelijk gemiddelde wordt door het Rijk bekendgemaakt. Dit percentage kan geïnterpreteerd worden als de benutte belastingcapaciteit.

Bovenstaande kengetallen en definities zijn ontleend aan de wet. Eventuele wetswijzigingen worden verwerkt in de begroting en jaarstukken.

Risico: de kans op een ongewenste gebeurtenis met een negatief gevolg voor de gemeente, waarvoor geen dekking aanwezig is. Hierbij gaat het om een risicogebeurtenis waar de gemeente geen invloed op kan uitoefenen of uitgeoefend heeft. Wel kan de gemeente invloed hebben (gehad) op de oorzaak en het gevolg van de risicogebeurtenis.

Risicomanagement is een continu en systematisch proces van het identificeren en kwantificeren van risico's en het bepalen van activiteiten (maatregelen) die de kans van optreden en/ of de gevolgen van risico's beheersbaar houdt.

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarin de gemeente zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft.

Weerstandscapaciteit bestaat uit de financiële middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die onverwacht en substantieel zijn, te dekken, zonder dat dit invloed heeft op de hoogte van de voorzieningenniveaus van de programma's.

Weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is middelen vrij te maken om onverwachte financiële tegenvallers (risico's) op te vangen, zonder dat dit betekent dat het beleid veranderd moet worden.

2. Doelstellingen

2.1 Risico

Voordat wordt ingegaan op de doelstellingen van risicomanagement en de bepaling van het weerstandsvermogen is het van belang eerst duidelijkheid te hebben over het begrip risico.

Wij gebruiken de volgende definitie:

Een **risico** is de kans op een ongewenste gebeurtenis met een negatief gevolg voor de gemeente, waarvoor geen dekking aanwezig is. Hierbij gaat het om een risicogebeurtenis waar de gemeente geen invloed op kan uitoefenen of uitgeoefend heeft. Wel kan de gemeente invloed hebben (gehad) op de oorzaak en het gevolg van de risicogebeurtenis.

Het gaat dan om die risico's die niet op een andere manier zijn ondervangen (er zijn geen maatregelen getroffen) en die een negatief gevolg kunnen hebben. Daarbij kan worden gedacht aan open-eind regelingen, publiek-private samenwerking (PPS) - constructies, omvangrijke investeringsprojecten, grote calamiteit binnen de gemeentegrenzen en dergelijke.

Voor gebeurtenissen die zich (zo goed als) zeker gaan voordoen en veelal goed te kwantificeren zijn, worden maatregelen getroffen door een voorziening te vormen. In dit geval spreken we niet van een risico maar van een 'onzekerheid', oftewel een zekere gebeurtenis met onzekere financiële consequenties.

Ook nieuw beleid wordt niet als een risico aangemerkt. Voor nieuw beleid wordt namelijk altijd bewust gekozen en in die zin is het geen risico (actie wordt zelf in gang gezet).

2.2 Beleidsdoelstellingen

Met het vaststellen van een beleid voor risicomanagement streven we continuering van de volgende doelstellingen na:

1. Kaderstelling raad en formuleren van beleidsuitgangspunten

De raad is verantwoordelijk voor een sluitende begroting. Een exact sluitende begroting zonder weerstandsvermogen betekent dat ieder risico dat optreedt een probleem gaat opleveren. In dat geval staan de programma's en daarmee het beleid van de gemeente onder druk. Daarom heeft een gemeente weerstandsvermogen nodig. In het duale stelsel heeft de raad een kaderstellende, budgetbepalende en controlerende taak. Met deze nota geeft de raad de kaders voor het weerstandsvermogen en het risicomanagement aan en stelt de raad het beleid vast waarbinnen de gemeente Veldhoven opereert. De kaders en beleidsuitgangspunten moeten ervoor zorgen dat risicomanagement een structureel onderdeel vormt van de planning & controlcyclus en dat Veldhoven voldoende weerstandsvermogen heeft.

2. Voldoen aan wet- en regelgeving

Door het vaststellen van deze geactualiseerde nota voldoet de gemeente Veldhoven aan haar wettelijke verplichtingen.

3. Verhogen en borgen van het risicobewustzijn

Naast de kaderstelling en het voldoen aan wet- en regelgeving, is het verhogen en borgen van het risicobewustzijn een belangrijk doel van deze nota. Dit is zowel van belang op het niveau van bestuur (raad/college) als management. Voor het bestuur geldt dit vooral bij het stellen van kaders en het nemen van belangrijke besluiten. Het management zorgt voor een goede informatieverstrekking over risico's richting bestuur ten behoeve van de besluitvorming.

Daarnaast is het management verantwoordelijk voor het beheersen van de risico's. Dit betekent dat bij de dagelijkse uitvoering van zijn taak het management oog heeft voor mogelijke risico's.

Ook dient de organisatie zich er van bewust te zijn dat het risicomanagement een belangrijke plek heeft in de besluitvorming en de planning & control cyclus.

4. Beheersing van de risico's

Risico's kunnen het halen van doelen belemmeren. Om de effecten te beheersen is het noodzakelijk inzicht te krijgen in de risico's die de organisatie loopt. Naast het bewustzijn dat risico's zich kunnen voordoen, is het zaak om maatregelen te nemen om de risico's te signaleren, te voorkomen, te reduceren of te elimineren. Te denken valt aan onder andere het afsluiten van verzekeringen, financiële middelen (reserves) achter de hand houden, het aanpassen van producten, processen of projecten en interne controle maatregelen.

5. Weerstandsvermogen binnen de vastgestelde bandbreedtes houden

Het risicoprofiel en de weerstandscapaciteit van de organisatie moeten geanalyseerd worden om inzicht te krijgen in het weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen vormt als beheersmaatregel het sluitstuk van risicomanagement om de risicokosten op te vangen. Het geeft een indicatie voor de financiële gezondheid van de organisatie.

3. Risicomanagement

3.1 Inleiding

Voor het begrip risicomanagement is een duidelijke definitie van belang. Wij gebruiken de volgende omschrijving:

Risicomanagement is een continu en systematisch proces van het identificeren en kwantificeren van risico's en het bepalen van activiteiten (maatregelen) die de kans van optreden en/ of de gevolgen van risico's beheersbaar houdt.

Het doel van risicomanagement is gestructureerd en systematisch risico's beheersen om de organisatiedoelstellingen effectiever en efficiënter te bereiken. Risicomanagement is gebaseerd op het maken van risicoanalyses. Risico's worden geïnventariseerd, voor zover mogelijk worden er gevolgen aan de risico's toegekend en er worden maatregelen aan verbonden. Door al in een vroeg stadium na te denken over de mogelijke risico's van bepaald beleid, zijn deze nog te voorkomen of zijn eventuele ernstige gevolgen nog te beperken.

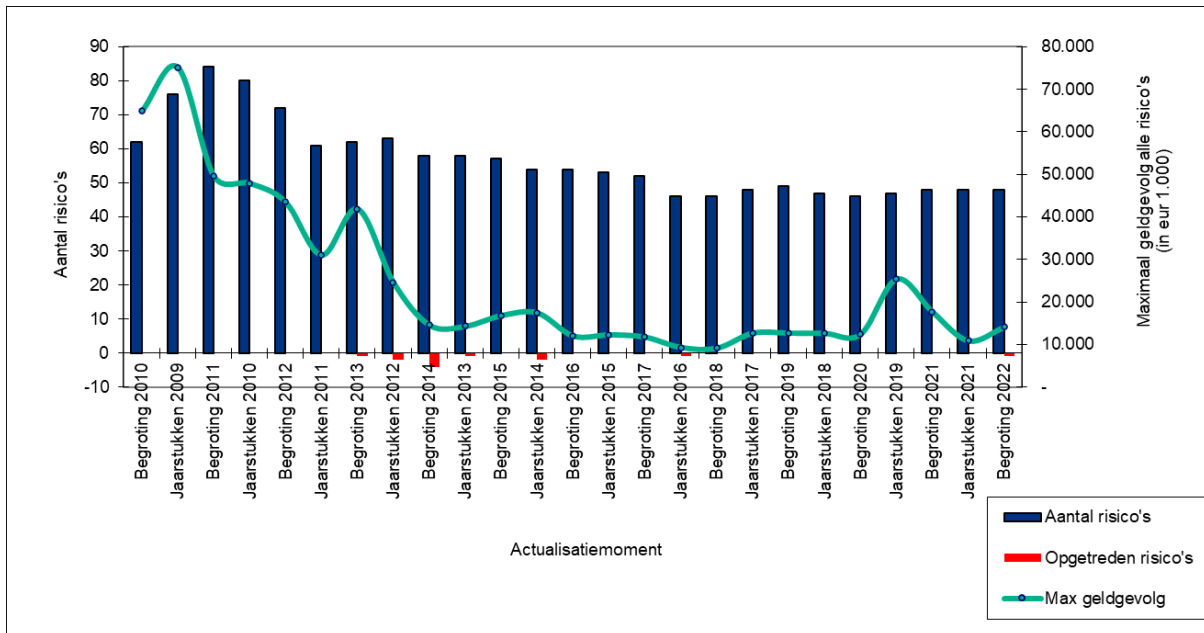
Een eenmalige risicoanalyse is niet voldoende. Pas wanneer de risicoanalyse regelmatig herhaald en geactualiseerd wordt en de beheersingsmaatregelen een integraal onderdeel van de activiteiten worden, is er sprake van risicomanagement. Het gaat bij risicomanagement dus om een cyclisch proces en is in die zin goed vergelijkbaar met de keten: plan-do-check-act, zoals deze in de kwaliteitsliteratuur is ontwikkeld.

Om dit proces te ondersteunen hebben we in Veldhoven gekozen voor een praktische risicomanagement methode, ontwikkeld door het Nederlandse bureau NARIS. Dit hoofdstuk gaat in op de fasen in het risicomanagementproces en de manier waarop we dit in de gemeente Veldhoven uitvoeren.

3.2 Terugblik

De afgelopen 13 jaren is gewerkt volgens de nota Risicomanagement.

Hieronder volgt een grafische weergave van het verloop van het risicoprofiel van gemeente Veldhoven:

Grafiek 1: verloop risico's

Volgens het huidige beleid kennen we jaarlijks 2 actualisatiemomenten, namelijk de Jaarstukken en de Begroting.

In bovenstaande grafiek gaat het over de risico's die meetellen bij de bepaling van de weerstandscapaciteit (reserve benoemde risico's). Ook kunnen risico's onderkend worden die hierop geen invloed hebben. Deze risico's worden wel vastgelegd zodat deze in beeld blijven voor de afdelingen, ondanks dat er geen directe financiële consequenties zijn. Dit draagt bij aan het risicobewustzijn binnen onze organisatie.

Opvallend is een dalende trend van het maximale (financiële) schadegevolg bij een beperkt dalend aantal risico's.

Verder zijn in de afgelopen periode in totaal 12 risico's opgetreden waarvoor een beroep is gedaan op de reserve benoemde risico's. Van deze 12 risico's hebben 4 risico's betrekking op bouwgrondexploitatie.

Zoals aangegeven is het aantal risico's de afgelopen jaren licht dalend. Hierbij gaat het nadrukkelijk om het aantal risico's. In de afgelopen jaren is sprake geweest van het vervallen van risico's en werden ook nieuwe risico's onderkend. Daarbij is het maximale schadegevolg wel substantieel gedaald.

Deze gegevens geven het teken dat het beleid werkt! Met de beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen is een goede basis gelegd.

3.3 Het risicomanagementproces

Het risicomanagementproces bestaat uit drie fases:

1. Identificatie van risico's
2. Analyse en beoordeling van risico's
3. Beheersing van risico's

Ad. 1 Identificatie

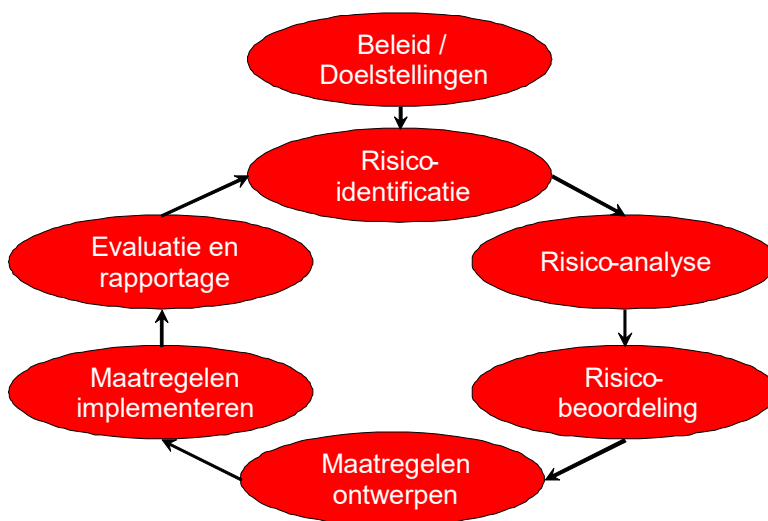
In deze fase worden alle potentiële risico's geïnventariseerd. Te denken valt aan aansprakelijkheidsrisico's, financiële risico's, informatierisico's en milieurisico's.

Ad 2. Analyse en beoordeling

Als de risico's zijn geïnventariseerd is het mogelijk deze te analyseren. De analyse bestaat uit een inschatting van de kans dat een gebeurtenis optreedt en de gevolgen ervan. Wij beperken ons tot de drie meest algemene gevolgcategorieën financieel, imago en tijd. Deze uitkomsten bieden beslissingsondersteunende informatie bij het bepalen van de beheersmaatregelen.

Ad 3. Beheersing

In de derde fase worden waar mogelijk maatregelen gedefinieerd om de risico's te beheersen. Gedacht kan worden aan beheersmaatregelen zoals procedures, zorgsystemen, risicofinanciering en andere praktische oplossingen. Nadat mogelijke maatregelen met bijbehorende kosten in beeld zijn gebracht is het mogelijk een kosten-batenanalyse uit te voeren om op grond hiervan te kunnen bepalen welke maatregelen wel en welke niet worden ingevoerd.

Figuur 1: Het risicomangementproces

In de volgende paragrafen worden de verschillende fases uitgewerkt.

3.4 Identificatie van risico's

In deze fase worden alle potentiële risico's geïnventariseerd en per risico een verantwoordelijke benoemd en een omschrijving gegeven.

Uit de definitie van risico, volgt dat een goede omschrijving van een risico drie elementen bevat:

1. Een kans op het optreden van een gebeurtenis. het gaat dus om een mogelijke gebeurtenis. Als iets 100% zeker is, is het geen risico meer.
2. Negatieve gevolgen. De gevolgen van een risico kunnen zowel financieel als niet-financieel zijn. In het kader van risicomangement nemen we alle risico's mee; voor het weerstandsvermogen richten we ons alleen op de risico's met financiële gevolgen.
3. Een betrokkene, voor wiens rekening de negatieve gevolgen komen. De betrokkene is de gemeente als organisatie of een specifieke afdeling.

De inventarisatie van risico's, het indelen in categorieën en het eraan koppelen van verantwoordelijken gebeurt door middel van gesprekken met verschillende medewerkers in de gemeentelijke organisatie die op hun beleidsterrein met risico's in aanraking kunnen komen. Samen met de risico-verantwoordelijke is tevens voor elk risico een omschrijving gegeven, zodat duidelijk is wat het risico precies inhoudt.

Risico's en getroffen maatregelen worden op afdelingsniveau vastgelegd.

3.5 Risico's samenhangend met verbonden partijen

Risico's die samenhangen met verbonden partijen nemen binnen deze nota een bijzondere plaats in. Hieronder wordt beschreven hoe binnen gemeente Veldhoven wordt omgegaan met risico's en het risicobeheer samenhangend met verbonden partijen.

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarin de gemeente Veldhoven zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft. Verbonden partijen ontwikkelen beleid of voeren dat uit voor de gemeente. Uiteraard blijft de gemeente beleidsmatig verantwoordelijk voor het realiseren van de doelstellingen van de programma's.

Een compleet overzicht van de verbonden partijen van de gemeente staat in de paragraaf Verbonden Partijen, die elk jaar in de Jaarstukken en Begroting wordt opgenomen. Voorbeelden van verbonden partijen zijn Ergon en Brabant Water.

Risico's die samenhangen met verbonden partijen worden onderscheiden in financiële risico's en overige risico's.

Financiële risico's:

Financiële risico's zijn risico's die samenhangen met het financiële belang in de betreffende verbonden partij. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in 4 soorten verbonden partijen, namelijk gemeenschappelijke regelingen, vennootschappen en coöperaties, stichtingen en verenigingen en overige verbonden partijen.

Financiële risico's bij gemeenschappelijke regelingen

Het risico van gemeenschappelijke regelingen bestaat uit het deel dat de gemeente verhoudingsgewijs inneemt in het eventuele liquidatiesaldo van een samenwerkingsverband. Door de afvaardiging in het algemeen bestuur van een samenwerkingsverband behoudt Veldhoven invloed waarmee financiële risico's beheerst kunnen worden. De jaarstukken van de verbonden partijen komen naar het college en de raad. Opgemerkt wordt verder dat de verbonden partijen beschikken over reserves om risico's op te kunnen vangen. Hierbij is het overigens het beleid deze reserves te beperken.

Financiële risico's bij vennootschappen en coöperaties

Als de verbonden partij een vennootschap is, zoals een Naamloze Vennootschap, dan heeft de gemeente de waarde van haar aandelen (financieel belang) als bezitting op de balans opgenomen. Als een dergelijke verbonden partij failliet gaat, moet de gemeente in het slechtste geval de waarde van de aandelen afboeken. Dit is het eerste (financiële) risico. Het tweede risico kan zijn dividenduitkeringen (opbrengsten) die in de begroting zijn verwerkt. De ramingen van dividenduitkeringen in de begroting worden in de regel gebaseerd op recente informatie van de betreffende deelnemingen.

Wanneer de verbonden partij een coöperatie is, is dat een coöperatie met wettelijke of beperkte aansprakelijkheid. Bij deze rechtsvormen is sprake van een aandeel in

(eventuele) tekorten en daarmee een financieel belang. Bij een coöperatie met uitgesloten aansprakelijkheid is geen sprake van een verbonden partij.

Financiële risico's bij stichtingen, verenigingen en overige verbonden partijen.

Bij de verbonden partijen met deze rechtsvorm bestaat het financiële risico ook uit eventuele aandelen in tekorten.

Overige risico's:

Verbonden partijen kunnen overige risico's voor de gemeente met zich meebrengen. Hiermee worden alle mogelijke andere risico's bedoeld dan de hierboven aangegeven financiële risico's. Uitgangspunt is dat deze overige risico's binnen de verantwoordelijkheid en begroting van de verbonden partij zelf moeten kunnen worden opgevangen.

Als deze overige risico's niet binnen de verbonden partij zelf kunnen worden opgevangen, worden deze meegenomen binnen het reguliere risicomanagement. Dit betekent dat de afdelingshoofden voor wie een verbonden partij relevant is, de risico's identificeren, rapporteren en beheersen (inclusief het treffen van maatregelen).

Uitvoering

Afdelingshoofden betrekken ook de risico's die samenhangen met verbonden partijen in hun reguliere risicobeoordeling.

3.6 Analyse en beoordeling van risico's

In de tweede fase worden risico's geanalyseerd en beoordeeld. De analyse bestaat uit het inschatten van:

- ◆ de kans dat een gebeurtenis optreedt;
- ◆ de gevolgen die dat met zich mee brengt.

Wij beperken ons tot drie gevolgcategorieën: financieel gevolg, imago gevolg en tijd gevolg. Het financiële gevolg is van belang voor bepaling van het weerstandsvermogen (zie hoofdstuk 4). Het imagogevolg en het tijdgevolg leiden in veel gevallen niet direct tot financiële gevolgen maar dragen wel bij aan een zo compleet mogelijk beeld van alle risico's en beheersmaatregelen.

Kans

Voor de beoordeling van de *kans* gebruiken we de volgende 5 klassen met bijbehorende referentiebeelden om de inschatting te vergemakkelijken:

Klasse	Referentiebeeld	Percentage
1	< of 1 maal per 10 jaar	10%
2	1 maal per 5 - 10 jaar	30%
3	1 maal per 2 - 5 jaar	50%
4	1 maal per 1 - 2 jaar	70%
5	1 maal per jaar of >	90%

Financieel gevolg

Voor de beoordeling van het *financieel gevolg* hanteren we 5 klassen met de volgende indeling:

Klasse	Financieel gevolg (X)
1	$X < € 50.000$
2	$€ 50.000 < X < € 200.000$
3	$€ 200.000 < X < € 500.000$
4	$€ 500.000 < X < € 1.000.000$
5	$€ 1.000.000 < X$

Het verwachte financieel gevolg van een risicoleggen we vast bij het benoemen van risico's.

Voor het weerstandsvermogen zijn uitsluitend de financiële gevolgen van een risico relevant.

Het selecteren en kwantificeren van het imagogevolg en het tijdgevolg is niet verplicht. We gebruiken deze gevolgcategorieën uitsluitend als we ook op imago en/of tijd willen sturen met bijbehorende specifieke beheersmaatregelen.

Imago gevolg

Als een gebeurtenis leidt tot negatieve publiciteit waardoor het vertrouwen in onze organisatie wordt aangetast is sprake van een imagogevolg. De ernst van dit gevolg schatten we in binnen één van onderstaande klassen.

Klasse	Referentiebeeld	Imago gevolg
1	Individueel	Zeer klein
2	Persoonlijke kring	Klein
3	Plaatselijke pers	Midden
4	Regionale pers	Groot
5	Landelijke pers	Zeer groot

Tijd gevolg

Het tijdgevolg heeft betrekking op het risico van vertraging en uitstel van het project, het werk of het beleid. Zo kan bijvoorbeeld een archeologische vondst bij een bouwproject een aanzienlijke vertraging opleveren van de voortgang van het project, waardoor de baten later worden ontvangen dan gepland. Een ander voorbeeld is een gerechtelijke procedure die tot vertraging leidt.

Een tijdgevolg is vaak ook te vertalen in een financieel gevolg. In dat geval zal het financiële gevolg ook worden meegenomen.

Klasse	Tijd gevolg
1	1-4 weken
2	4-8 weken
3	8-26 weken
4	26-52 weken
5	> 52 weken

Voor de analyse en beoordeling wordt de kennis van de verschillende risicoverantwoordelijken gebruikt.

Risicoprofiel

Het resultaat van de tweede fase is een verzameling van gekwantificeerde risico's van de organisatie of een organisatieonderdeel. Dit noemen we een risicoprofiel en bestaat minimaal uit risico omschrijvingen met de bijbehorende inschatting van de kansen en gevolgen. Om de risico's te kunnen beheersen is het belangrijk dat het risicoprofiel zo volledig mogelijk wordt beschreven.

Rangschikken van risico's

Een hulpmiddel om inzicht te krijgen in de risicoscores is de risicokaart. De risicokaart geeft aan de hand van kleuren inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg. De risico's die in het groene gedeelte van de risicokaart (linksonder) te vinden zijn, vallen onder de kleine risico's. De risico's in het rode gebied (rechtsboven) hebben een grote kans en een groot gevolg. Deze risico's komen het eerst in aanmerking voor het treffen van beheermaatregelen.

Bij een risicoanalyse wordt per risicoscore aangegeven hoeveel risico's zich in dat vakje bevinden. In de figuur hieronder is een voorbeeld van een risicokaart gegeven.

Figuur 2: Voorbeeld van een risicokaart

3.7 Beheersen van risico's

In de derde fase worden maatregelen gedefinieerd om de geïdentificeerde risico's te beheersen. Het is niet voldoende als in de paragraaf weerstandsvormen jaarlijks de risico's en de aanwezige weerstandscapaciteit worden opgenomen. Het is van belang dat er ook iets met de risico's gebeurt. Daarom is het noodzakelijk dat wordt aangegeven hoe met risico's wordt omgegaan. De meest voor de hand liggende manier is het invoeren van beheermaatregelen om het risico te beperken. Maar risico's hoeven en kunnen niet altijd beperkt te worden.

Categorieën van beheersingsmaatregelen

Er zijn ruwweg de volgende vier manieren om met een risico om te gaan:

1. *vermijden*. Dit houdt in dat een activiteit en/of beleid waar een risico door ontstaat, niet wordt gestart of wordt gestaakt. Ook kunnen werkprocessen zodanig worden aangepast dat bepaalde risico's worden vermeden. Vermijden is niet altijd een relevante strategie. Het kan tot gevolg hebben dat doelstellingen niet kunnen worden gerealiseerd of dat nieuwe risico's ontstaan die mogelijk groter zijn. Als gemeente hebben we vaak de plicht een bepaalde taak uit te voeren of heeft de samenleving zeer veel baat bij de taakuitvoering waardoor stopzetting van activiteiten geen optie is.

Deze maatregel wordt vastgesteld en genomen voordat het risico is opgetreden (preventief).

2. *verminderen*. Hierbij zijn oorzaakgerichte en gevolggerichte maatregelen te onderscheiden.
- ◆ Oorzaakgericht: maatregelen die de kans van optreden van een risico verminderen. Kansverlagende maatregelen zijn per definitie preventief van aard. Een voorbeeld van een preventieve maatregel om de kans op claims te verminderen is het uitvoeren van voldoende onderhoud.
  - ◆ Gevolggericht: maatregelen die de gevolgen van een risico reduceren. Deze maatregelen kunnen zowel preventief als repressief van aard zijn. Meestal is dit een vorm van schade beperken: door bijvoorbeeld reservematerieel in te zetten; hoewel de kans op een defect in dit geval onveranderd blijft, heeft het defect nauwelijks gevolgen voor de planning doordat direct reservematerieel ingezet kan worden. Een voorbeeld van een preventieve maatregel is het beperken van de aansprakelijkheid tot een maximum.

Verminderen van een risico kan ook door technische maatregelen te treffen, het werkproces aan te passen, door het verhogen van bewaking, door organisatorische aanpassingen of door het reduceren van de activiteit.

Maatregelen kunnen tegelijkertijd oorzaak- en gevolggericht zijn.

3. *overdragen*. Overdragen van risico's leidt niet direct tot het wegnemen van de oorzaken voor risico's, maar wel tot een risicovermindering omdat een andere partij verantwoordelijk is voor het beheersen of het dragen van het risico. Overdragen kan plaatsvinden door:
- ◆ de activiteiten of bezittingen die risico's met zich meebrengen over te dragen aan anderen (bijv. uitbesteding),
  - ◆ het risico zelf over te dragen aan anderen (bijv. opdrachtnemer, opdrachtgever of verzekeraar) door het wegnemen of verminderen van de aansprakelijkheid voor verliezen, vastgelegd in contract of overeenkomst. De eventuele schade die ontstaat door het optreden van het risico wordt dan vergoed, hoewel overige nadelige consequenties (zoals vertraging) natuurlijk wel blijven bestaan. Wanneer een verzekering is afgesloten kan nog steeds een deel van de schade voor rekening van de verzekeringnemer komen. Het is van belang dit restrisico ook te beoordelen en er voor te zorgen dat men deze schade ook zelf kan dragen. Analyse van bestaande verzekeringen is dus ook een element van risicomangement.

Deze beheersingsmaatregel wordt vastgesteld en uitgevoerd voor het optreden van het risico, maar treedt in werking nadat het risico is opgetreden.

4. *accepteren*. Als een risico niet wordt vermeden, verminderd of overgedragen, dan wordt een risico geaccepteerd en zal de eventuele financiële schade volledig via de weerstandscapaciteit moeten worden afgedekt. Dit betekent niet dat het risico niet beïnvloedbaar is en daarom maar geaccepteerd moet worden. Het betekent dat het risico op dit moment geaccepteerd wordt en niet op één of andere wijze is afgedekt.

Deze categorie van beheersmaatregelen wordt gekozen als:

- ◆ de kans of het gevolg verwaarloosbaar klein zijn;
- ◆ de andere categorieën beheersmaatregelen niet mogelijk of te duur zijn in verhouding tot de vermindering van het risico.

Bij het identificeren van beheersmaatregelen is deze indeling in categorieën handig, zodat in alle categorieën naar beheersmaatregelen kan worden gezocht en de beste manier van beheersen kan worden vastgesteld.

Kiezen van beheersmaatregelen

Nadat de risico's en bijbehorende mogelijkheden voor wat betreft beheersmaatregelen

in kaart zijn gebracht dient een keuze gemaakt te worden welke van de beheermaatregelen daadwerkelijk worden uitgevoerd. Hierbij spelen onder meer het verwachte netto effect, de kosten van invoering en de uitvoerbaarheid van de maatregel een rol.

Bij de keuze gebruiken we onderstaande globale kans/gevolgmatrix als hulpmiddel:

Gevolg	hoog	III	IV
	laag	I	II
		laag	hoog
		Kans	

Figuur 3: Kans/gevolg-matrix

Risico's die in groep I vallen hebben een kleine kans en gevolg waardoor beïnvloeden hiervan alleen zinvol is als de beheersingsmaatregelen eenvoudig zijn in te voeren en lage kosten met zich meebrengen. Omdat deze risico's als kosten goed binnen de organisatie opgevangen kunnen worden is accepteren een voor de hand liggende beheersingsstrategie.

De risico's in groep II zijn per gebeurtenis klein maar veel kleine schaden kunnen bij elkaar opgeteld een grote impact op de organisatie hebben. Zowel het verminderen van de kans als van het gevolg is hier lonend. Een kosten-batenanalyse helpt hier bij het kiezen van beheersmaatregelen.

Door de onvoorspelbaarheid van de risico's in groep III komen deze in aanmerking voor overdracht aan derden, door bijvoorbeeld verzekering. Tegelijkertijd is het nemen van beheersmaatregelen binnen deze groep zinvol omdat de kosten van verzekering hierdoor verlaagd kunnen worden.

Voor de risico's in groep IV zullen kans en gevolg verminderd moeten worden omdat overdragen van deze risico's zonder het nemen van beheersmaatregelen vaak niet tegen een redelijke prijs mogelijk is.

Opgemerkt moet worden dat het nooit mogelijk is om risico's volledig te elimineren. Ook zal het niet mogelijk zijn alle risico's te voorzien. Er zal altijd een restrisico blijven bestaan dat dient te worden opgevangen via het weerstandsvermogen.

Per beheersmaatregel leggen we minimaal vast: het verwachte voordeel (de lagere kans en/of lager schadegevolg), de afdeling die verantwoordelijk is voor uitvoering van de beheersmaatregel en de status.

Als we er voor kiezen een risico te accepteren wordt deze keuze expliciet bij het risico vastgelegd.

Uitvoeren en evalueren van beheersmaatregelen

Zodra de beheersmaatregelen voor risico's gekozen zijn en gekoppeld zijn aan een verantwoordelijke afdeling, kunnen de maatregelen in uitvoering worden genomen.

De stand van zaken van de beheersmaatregelen wordt regelmatig gevolgd. Zijn of worden de maatregelen uitgevoerd en hebben zij het gewenste effect? De activiteiten die we met betrekking tot het evalueren van beheersmaatregelen uitvoeren, zijn:

- ◆ volgen van de status van beheersmaatregelen;
- ◆ vaststellen effect beheersmaatregelen;
- ◆ analyseren van afwijkende resultaten.

Niet alleen door het treffen van beheersmaatregelen kunnen risico's verdwijnen, maar ook door het verstrijken van de tijd of door veranderingen in de in- en externe omgeving van de gemeente. Daarnaast kunnen ook nieuwe risico's onderkend worden. Het is dus van belang om regelmatig de risicoanalyse te actualiseren.

Aansluitend op de wettelijke verplichting vanuit het BBV om twee maal per jaar te rapporteren over risico's en weerstandvermogen actualiseren we de risico-inventarisatie en analyse op die twee momenten. Ook evalueren we dan voor alle risico's de beheersmaatregelen.

3.8 Risico's bouwgrondexploitatie

Het financiële belang van bouwgrondexploitatie (BGE) is van een heel andere orde dan de reguliere baten en lasten van een gemeente. Daarom verdienen de risico's met betrekking tot de BGE in de risicobepaling bijzondere aandacht. Bouwgrondexploitatie gaat gepaard met onzekerheden en lange doorlooptijden. Deze kunnen effect hebben op de verwachte tijdstippen van realisatie en de omvang van grondopbrengsten. Resultaten uit bouwgrondexploitatie worden gestort in of onttrokken aan de vrije reserve. Tegelijkertijd is in ons financiële beleid vastgesteld dat de risico's van BGE worden meegenomen bij de bepaling van de risicoreserve, als het gekwantificeerde risico het verwachte (en in begroting opgenomen) resultaat overstijgt.

Om een goed beeld te krijgen van de risico's van BGE, worden de risico's per afzonderlijk BGE-project geïnventariseerd. Het gaat hierbij om de in exploitatie genomen BGE's. Aan de hand van de risico's per BGE-project wordt berekend hoeveel weerstandscapaciteit beschikbaar zou moeten zijn om de risico's van het BGE-project op te kunnen vangen. Als deze weerstandscapaciteit kleiner is dan het verwachte BGE-resultaat, wordt voor die BGE geen risico benoemd. Als deze weerstandscapaciteit groter is dan het verwachte BGE-resultaat, wordt voor dit verschil een risico benoemd, door dit als risico met een kans van 99% op te nemen.

3.9 Structurele inpassing in beleid

Met het hiervoor beschreven proces is het grootste deel, van wat de gemeente Veldhoven onder risicomangement verstaat, aangegeven. Om risicomangement ook structureel in het gemeentelijke beleid te borgen, blijven de volgende randvoorwaarden van belang. De kern bestaat uit de doorgaande ontwikkeling in de richting van *integraal risicomangement*. Integraal risicomangement wordt gecoördineerd vanuit de directie/het bestuur en is volledig geïntegreerd in de organisatie van het concern en de afdelingen. Er vindt structureel identificatie plaats van nieuwe risico's en alle organisatierisico's worden in het proces betrokken. Het bestuur heeft daarin een cruciale rol. Zij draagt het risicomangementbeleid uit. Op bestuursniveau worden relevante risico's meegenomen in de afwegingen. In voorstellen voor nieuw beleid die aan college of raad worden voorgelegd wordt systematisch ingegaan op eventuele risico's die met dit beleid zijn gemoeid. Het is van belang dat risicomangement een structurele plaats in het beleid (planning & controlcyclus) houdt. De volgende werkwijzen zijn en blijven hierbij belangrijk:

1. In college- en raadsvoorstellen blijft, waar dat van toepassing is, een onderdeel risico's opgenomen. Deze risico's worden vervolgens vastgelegd. De risico's met een financieel gevolg maken onderdeel uit van de paragraaf weerstandsvermogen. Bij elk advies waarbij risico's aan de orde zijn dienen bij het kopje risico's drie stappen worden doorlopen:

- a. Identificatie van risico's
- b. Analyse en beoordeling van risico's
- c. Beheersing van risico's

De invulling van deze stappen gebeurt aan de hand van de fases zoals aangegeven in de paragrafen 3.4, 3.6 en 3.7.

2. De verplichte paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in de begroting en de jaarstukken heeft de voorgaande beschreven fases als ijkpunt. Dit houdt in dat de opzet van de paragraaf volgens deze fases zal zijn. Ook gaan deze paragrafen in op wijzigingen in het risicobeleid en mutaties in risico's.

Ook via tussentijdse rapportages kan gerapporteerd worden over opgetreden risico's. Hoofdstuk 5 gaat specifiek in op de rapportage.

3. De nota weerstandsvermogen en risicomanagement wordt elke vier jaar geactualiseerd.

4. Weerstandsvermogen

4.1 Inleiding

Bij het weerstandsvermogen gaat het om de mate waarin de gemeente in staat is middelen vrij te maken om substantiële gevolgen van opgetreden risico's op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden.

In dit hoofdstuk gaan we in de eerste paragrafen in op de weerstandscapaciteit. In de overige paragrafen komt de relatie tussen de risico's en de weerstandscapaciteit, oftewel het weerstandsvermogen, aan de orde.

Dit hoofdstuk heeft een directe relatie met de Nota Reserves en voorzieningen. In deze Nota zijn de kaders gegeven voor het omgaan met de risicoreserve. De uitwerking in dit hoofdstuk sluit op deze kaders aan.

4.2 Weerstandscapaciteit

De **weerstandscapaciteit** bestaat uit de financiële middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt om niet begrote kosten, die onverwacht en substantieel zijn, te dekken, zonder dat dit invloed heeft op de hoogte van de voorzieningenniveaus van de programma's.

Onderscheid wordt gemaakt in incidentele en structurele weerstandscapaciteit. Met het eerste wordt bedoeld het financiële vermogen om rekeningtekorten, calamiteiten en andere eenmalige tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat dit invloed heeft op de uitvoering van de taken op het bestaande niveau. De structurele weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen die permanent ingezet kunnen worden om risico's die zich in een jaar voordoen op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken.

De weerstandscapaciteit drukken we uit in een bedrag.

4.3 Beschikbare weerstandscapaciteit

In het BBV is niet voorgeschreven welke onderdelen behoren tot de weerstandscapaciteit. Mogelijke onderdelen zijn:

Onderdeel	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit
Algemene reserves	X	
Stille reserves	X	
Begrotingsruimte:		
- Onvoorzien		X
- Besparingen		X

In het kader van ons risicomanagement gaan we met deze onderdelen voor de beschikbare weerstandscapaciteit als volgt om:

Algemene reserves

In de Nota Reserves en voorzieningen is als onderdeel van de algemene reserves een risicoreserve gevormd die is samengesteld uit twee delen:

1. Reserve benoemde risico's
2. Reserve onbenoemde risico's

De hoogte van de reserve benoemde risico's wordt met behulp van risicomanagement bepaald. Dit bedrag wordt verminderd met de eventuele andere onderdelen van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omdat het onmogelijk is een limitatieve lijst van risico's op te stellen is in de nota Reserves en voorzieningen vastgelegd om naast de reserve benoemde risico's ook een reserve onbenoemde/onvoorzienbare risico's aan te houden. Deze reserve heeft een vaste hoogte van € 10.000.000.

Omdat we bij de berekening van het weerstandsvermogen uitsluitend uitgaan van de benoemde risico's laten we de reserve onbenoemde risico's ook buiten beschouwing bij de weerstandscapaciteit.

Stille reserves

Stille reserves zijn activa die onder de opbrengstwaarde of tegen nul zijn gewaardeerd, en direct verkoopbaar zijn. Bij verkoop van deze bezittingen ontstaan dus winsten die eenmalig vrij inzetbaar zijn. Gemeenten kennen over het algemeen twee soorten stille reserves: stille reserves in financiële bezittingen (deelnemingen) en stille reserves in materiële bezittingen (gemeentelijke eigendommen zoals gebouwen en gronden). In de praktijk is gebleken dat er voor gemeenten slechts beperkte mogelijkheden zijn voor verkoop. De stille reserves maken deel uit van de weerstandscapaciteit als het activa betreft die snel te verkopen zijn, of waarvoor expliciet al een besluit tot verkoop is genomen, zonder dat de uitoefening van de taken en activiteiten daar hinder van ondervindt. Dat betekent dat bijvoorbeeld overwaarde op gemeentelijke gebouwen niet meegeteld kan worden omdat deze duurzaam verbonden zijn aan de bedrijfsuitoefening. De strategische aankopen binnen de grondexploitatie zijn bedoeld om op termijn in de ontwikkeling van woninglocaties of bedrijventerreinen te worden betrokken. Daarom worden ook deze eigendommen beschouwd als duurzaam verbonden aan de bedrijfsuitoefening. Bij de financiële bezittingen gaat het om deelnemingen in bedrijven die het publiek belang dienen. Deze deelnemingen zijn nog niet verhandelbaar.

Als de stille reserve wel meetelt in het weerstandsvermogen wordt in de paragraaf weerstandsvermogen inzicht gegeven in het verschil tussen de boekwaarde en de verwachte verkoopprijs.

Omdat stille reserves niet met volledige zekerheid beschikbaar zijn nemen wij ze niet mee bij de bepaling van de weerstandscapaciteit.

Begrotingsruimte

Met de begrotingsruimte worden posten in de begroting bedoeld die ingezet kunnen worden voor het opvangen van negatieve financiële gevolgen. Het meest bekende voorbeeld is de post onvoorzien. De gemeente Veldhoven neemt jaarlijks een bedrag in de begroting op om onvoorzien incidentele financiële tegenvallers in het begrotingsjaar op te kunnen vangen. Doel hiervan is dat de geplande programmadoelstellingen gehandhaafd kunnen worden waardoor dit bijdraagt aan een soepele uitvoering van de begroting. De post onvoorzien is onderdeel van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Binnen dit beleid bestaat de weerstandscapaciteit die ingezet kan worden dus uit 2 componenten;

1. De reserve benoemde risico's
2. Begrotingsruimte

Van deze componenten is de reserve benoemde risico's in omvang het grootst.

Hierdoor bestaat de weerstandscapaciteit voornamelijk uit incidentele middelen. Met

incidentele middelen kunnen geen structurele lasten worden gedekt. Dit betekent dat als een risico optreedt en financieel structurele effecten heeft, er eenmalig incidentele dekking is vanuit de weerstandscapaciteit. Voor het resterende structurele effect zal binnen de begroting een oplossing moeten worden gezocht.

Als een risico optreedt wordt als eerste bezien of het financiële gevolg binnen de begroting kan worden gedekt. Mocht dit niet mogelijk zijn wordt bezien of het gevolg kan worden gedekt uit de post onvoorzien. Het gaat hier dan om het maximale geldgevolg van het benoemde risico. Als dit niet mogelijk blijkt, wordt de reserve benoemde risico's aangesproken door een begrotingswijziging aan de raad voor te leggen.

De onbenutte belastingcapaciteit is geen onderdeel meer van de weerstandscapaciteit. Tot en met 2018 maakte het Rijk een macronorm bekend over de stijging van de OZB opbrengsten. De ruimte die Veldhoven had binnen de macronorm was de onbenutte belastingcapaciteit. En deze werd tot de weerstandscapaciteit gerekend. Het Rijk heeft besloten om geen macronorm meer bekend te maken. Daarom is de onbenutte belastingcapaciteit geen onderdeel meer van de weerstandscapaciteit.

4.4 Benodigde weerstandscapaciteit

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen moet de beschikbare weerstandscapaciteit worden afgezet tegen de gekwantificeerde risico's (de benodigde weerstandscapaciteit). De risico's die de gemeente loopt zijn bepalend voor de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit. Om de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen is het noodzakelijk de risico's te analyseren en beoordelen (zie paragraaf 4.5).

Door de maximale gevolgen van de individuele risico's bij elkaar op te tellen ontstaat een te negatief oordeel over het weerstandsvermogen. Het is namelijk vrijwel zeker dat niet alle risico's zich tegelijkertijd en met een maximale omvang zullen voordoen. De benodigde weerstandscapaciteit wordt als volgt berekend:

- 1) per risico vermenigvuldigen we de kans (P) met het schadegevolg (i)
- 2) voor alle risico's tellen we dit op, zo ontstaat $\sum (P \times i)$
- 3) dit vermenigvuldigen we met de factor 1,25. In formulevorm: $\sum (P \times i) \times 1,25$.

4.5 Weerstandsvermogen

Voor het weerstandsvermogen gebruiken we de volgende definitie:

Weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is middelen vrij te maken om onverwachte financiële tegenvallers (risico's) op te vangen, zonder dat dit betekent dat het beleid veranderd moet worden.

Voor het weerstandsvermogen zijn de aanwezige weerstandscapaciteit en de risico's van belang.

Het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de gekwantificeerde risico's (de benodigde weerstandscapaciteit), en wordt uitgedrukt in een percentage.

$$\text{Weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}}$$

We streven altijd naar een weerstandsvermogen van 100%.

4.6 Beoordeling van het weerstandsvermogen

Het is van belang te weten of er sprake is van toereikend weerstandsvermogen. Om het weerstandsvermogen te beoordelen hebben we tot 2018 gebruik gemaakt van de normering van NARIS, het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement. NARIS drukte het weerstandsvermogen uit als een getal, een ratio.

Om de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen, hanteerden we tot 2018 het systeem van NARIS. Met de applicatie van NARIS werd aan de hand van een statistische methode de benodigde weerstandscapaciteit bepaald. En om een ruim voldoende weerstandsvermogen te hebben, streefden we naar een weerstandsvermogen van 1,7.

Gebleken is dat wanneer van alle risico's de kans vermenigvuldigd met het maximale schadegevolg worden opgeteld, en dit vervolgens vermenigvuldigen met een factor 1,25, we op dezelfde weerstandscapaciteit zouden uitkomen als de weerstandscapaciteit op de manier met NARIS met een weerstandsvermogen van 1,7.

Daarom is in 2018 geconcludeerd dat de applicatie NARIS niet meer nodig is. Vanaf 2018 bepalen we de weerstandscapaciteit en het weerstandsvermogen zoals beschreven in paragraaf 4.4 en 4.5.

Hiermee komt de streefwaarde voor weerstandsvermogen op 100%.

Op basis van dit streefpercentage berekenen we de benodigde weerstandscapaciteit. Om ongewenste schommelingen in de benodigde risicoreserve te voorkomen stellen we een minimumpercentage in van 82% en een maximumpercentage van 141%. Zolang het weerstandsvermogen zich binnen deze marges beweegt, wordt geen aanvulling of afroaming van de risicoreserve uitgevoerd. Concreet betekent dit het volgende: als het weerstandsvermogen lager is dan 82%, dan wordt de reserve benoemde risico's aangevuld vanuit de vrije reserve tot het weerstandsvermogen 100% is. En als het weerstandsvermogen hoger is dan 141%, dan wordt de reserve benoemde risico's verlaagd tot het weerstandsvermogen 100% is. Dit overschot oftewel het afromen, storten we in de vrije reserve.

Tot 2018 hanteerden we voor het weerstandsvermogen een minimum van 1,4 en een maximum van 2,4. En in deze tijd hanteerden we een streefwaarde van 1,7. Nu hanteren we een weerstandsvermogen van 100%, wat gelijk is aan de 1,7 die we eerder hanteerden. De nieuwe ondergrens van 82% en de nieuwe bovengrens van 141% zijn afgeleid van de 1,4 en 2,4 die we tot 2018 hanteerden.

In de tabel hieronder is de vergelijking zichtbaar tussen de 2 perioden:

Periode tot 2018	Weerstandsvermogen	Periode vanaf 2018
1,7	Streefwaarde	100%
1,4	Minimum	82%
2,4	Maximum	141%

5. Rapportage

5.1 Inleiding

De gemeente Veldhoven is gebaat bij de juiste informatie over de risico's, die het realiseren van de doelstellingen van de organisatie kunnen belemmeren. Door risico's vroegtijdig te onderkennen kunnen adequate maatregelen worden genomen, die minder kosten dan de gevolgen wanneer een risico zich voordoet.

Daarnaast is het volgens het BBV verplicht om periodiek de raad te informeren over de risico's en weerstandsvermogen. In dit hoofdstuk komt de rapportage aan de orde.

5.2 Rapportage aan de raad

Op grond van het BBV zijn we verplicht twee maal per jaar te rapporteren over risico's en weerstandsvermogen. Zowel in de begroting als in de jaarstukken moet een paragraaf weerstandsvermogen zijn opgenomen, waarin minimaal aan de orde komen:

- a. een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- b. een inventarisatie van de risico's;
- c. het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Concreet betekent dit dat we in de weerstandsparagraaf de volgende elementen opnemen:

- ◆ een korte toelichting op het doorlopen proces;
- ◆ de 10 (financieel) belangrijkste risico's;
- ◆ beheermaatregelen voor deze risico's;
- ◆ de benodigde weerstandscapaciteit op basis van alle geïdentificeerde risico's;
- ◆ de beschikbare weerstandscapaciteit;
- ◆ een oordeel over het weerstandsvermogen;
- ◆ opgetreden, vervallen en nieuw onderkende risico's.

Voor het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's verwijzen we in de paragraaf weerstandsvermogen naar deze nota.

6. Taken en verantwoordelijkheden

6.1 Inleiding

Risicomanagement heeft drie gebruiksniveaus: het bestuur (raad/college) als eindverantwoordelijke om de doelstellingen te realiseren, het management om de organisatie zo effectief en efficiënt mogelijk in te zetten en de afdelingen om de producten/projecten te realiseren. Deze actoren hebben vanuit hun verantwoordelijkheid een inhoudelijke rol binnen risicomanagement. Naast deze inhoudelijke rol is er ook een verantwoordelijkheid voor de coördinatie en het proces van risicomanagement.

In dit hoofdstuk worden de taken en verantwoordelijkheden die horen bij de verschillende rollen aangegeven.

6.2 Bestuurlijke verantwoordelijkheid

Gemeenteraad

De gemeenteraad stelt het risicomanagementbeleid vast voor een periode van vier jaar. Ook stelt zij de begroting en de jaarstukken met de paragraaf over het weerstandsvermogen vast. De raad is daarmee bevoegd te oordelen over het weerstandsvermogen.

College van burgemeester en wethouders

Het college is eindverantwoordelijk voor de bedrijfsvoering van de gemeente Veldhoven en daarmee voor de uitvoering van al haar beleid en de bijkomende risico's. Elk jaar wordt de weerstandsparagraaf in de jaarstukken en de begroting opgesteld. Daarnaast dient het college ervoor te zorgen dat de doelstellingen van risicomanagement worden bereikt. Het college rapporteert aan de raad conform hoofdstuk 5.

6.3 Verantwoordelijkheid

Volgens het besturingsconcept van de gemeente Veldhoven is het afdelingshoofd 'verantwoordelijk voor de horizontale en verticale afstemming en consistentie van de output van de afdeling en de inzet van personeel en middelen daarbij binnen de door de organisatie afgesproken kaders'. Hieruit afgeleid valt ook het beheersen van risico's onder de verantwoordelijkheid van het afdelingshoofd.

Binnen integraal management is "de lijn" verantwoordelijk voor de risico's. Om het risicobewustzijn in de organisatie te vergroten, is het van belang dat afdelingen zelf verantwoordelijk zijn voor hun risico's en het implementeren van maatregelen. Op afdelingsniveau zijn de risico's vaak ook eerder inzichtelijk te maken. De verantwoordelijkheden van de afdelingen zijn dan ook:

- ◆ Opstellen risicoprofiel van de afdeling.
- ◆ Halfjaarlijkse actualisering ten behoeve van de weerstandsparagraaf in begroting en de jaarstukken.
- ◆ Ontwerpen en invoeren van beheersmaatregelen.

Individuele medewerkers staan vaak aan de basis van het ontwikkelen en uitvoeren van beleid en opzet en uitvoering van projecten. Zij komen in de dagelijkse praktijk situaties tegen, die risico's in zich dragen. De eerste signalering zal in de

regel van deze laag in de organisatie komen. Om het proces van risicomanagement binnen een afdeling af te stemmen heeft iedere afdeling een aanspreekpunt. Hij/zij draagt zorg voor het informeren van het afdelingshoofd over het risicoprofiel en de beheersing van de risico's van de afdeling.

De toewijzing van een risico aan een afdeling is niet altijd eenduidig. Omdat het beheersen van risico's een belangrijke doelstelling is van deze nota kiezen we ervoor de risico's aan die afdeling toe te wijzen die de verantwoordelijkheid draagt voor de uitvoering van de beheersmaatregelen.

De afdelingshoofden vormen het MT, waarmee ook de MT-verantwoordelijkheid is geregeld.

6.4 Cluster financiën

Cluster Financiën ondersteunt de afdelingen, het management en het college bij de uitvoering van het beleid. Dit betekent het opstellen van een risicomanagementbeleid, het bepalen van het weerstandsvermogen van de gemeente, adviseren van de organisatie en coördinatie van het proces. Hiervoor is een risicomanagementcoördinator aangewezen. Deze coördinator houdt overzicht over het totale risicoprofiel van de gemeente, is verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit en de risicosimulaties voor de verplichte paragraaf in de programmabegroting en -rekening.

De risicomanagementcoördinator bewaakt ook de onderlinge samenhang van risico's en beheersmaatregelen.

7. Beleidslijnen

In dit hoofdstuk worden de beleidslijnen van de gemeente Veldhoven weergegeven

- Het beleid over risicomanagement en weerstandsvermogen ligt vast in deze nota. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in de begroting en jaarstukken wordt een actualisatie en verantwoording vermeld;
- Nieuw beleid wordt niet als risico aangemerkt;
- Risico's worden geïnventariseerd en voor zover mogelijk worden er gevolgen aan de risico's toegekend en worden er maatregelen aan verbonden;
- Risico's en getroffen maatregelen worden vastgelegd op afdelingsniveau;
- Risico's van bouwgrondexploitatie worden per afzonderlijk project geïnventariseerd. Het gaat hierbij om in exploitatie genomen BGE's. Aan de hand van een berekening wordt per BGE project een integraal risico bepaald. Als dit risico het verwachte BGE-resultaat niet overstijgt, wordt er geen risico benoemd. Als dit risico het verwachte BGE-resultaat wel overstijgt, wordt voor dit verschil een risico benoemd, door dit risico met een kans van 99% op te nemen.
- De weerstandscapaciteit bestaat uit de volgende 2 componenten:
  1. De reserve benoemde risico's
  2. Begrotingsruimte.
- Wanneer een risico optreedt, wordt eerst gezien of het financiële gevolg binnen de begroting kan worden gedekt. Mocht dit niet mogelijk zijn, wordt gezien of het gevolg kan worden gedekt uit de post onvoorzien. Het gaat hier dan om het maximale geldgevolg dat is vastgelegd. Als dit niet mogelijk blijkt, wordt de reserve benoemde risico's aangesproken door een begrotingswijziging aan de raad voor te leggen.
- Bij de berekening van het weerstandsvermogen wordt voor wat betreft reserves alleen de reserve benoemde risico's in aanmerking genomen;
- Het streefpercentage van het weerstandsvermogen is 100, met een minimum van 82 en een maximum van 141.
- Wanneer het weerstandsvermogen lager is dan het minimum, wordt de reserve benoemde risico's aangevuld vanuit de vrije reserve. En wanneer het weerstandsvermogen hoger is dan het maximum, wordt de reserve benoemde risico's afgeroomd ten gunste van de vrije reserve.
- Het identificeren en beheersen van risico's valt onder de verantwoordelijkheid van het afdelingshoofd.